1

Litter Pontificis ad Caesare xxiij Junij M D xxxvj

Charissime in Christo filie noster salutem et apostolicam benedictionem. Nos esse credimus apud serenitatem tuam multis verbis uti ad demonstrandum quo in progressu studio, quibus nos officijs in rem tuam simus, imo tu pace communi dixerim nobis, ut primum tuam amicitiam et communionem nobis cupiebamus, atque expetebamus; sed cui ea abstrusa cogitataque nra mens prorsus aliqua nota ac non vultus nos quidem conscij, nihil pretermisisse ut quod ad boni pastoris officium ergo universum gregem utique ad fidelis animi in suum serenitatem spectabat pertineret. Quod in bonos operum atque omnis ergo te nri ea summa exitu consequuntur, ut regalis tua mens a primaeva illa et ingenua ne tua cui nulla gravitate conditionem nullum indicium veri animi apud te inaccepimus? Sive cum artibus et dolis qui nos ea vexarit iniuria quibus consuetos esse nolarunt, sive tua mente oppressione Italiae et universae nra dignitatis medicamente ad ea consilia quibus naturae et voluntate vestra abhorremus necessario sumus compulsi. Serius quidem multo quam ob plurimas res dignitatem tuam honorem tuum et publicam Italiae bonorum ratio postulabat, sed cum ad extremum ut meum est patientiae nrae diuturnae atque magnae iam nomen atque opinio ad negligentiam rei duplicatam conferret, coacti tandem sumus ea capere arma, quae et Justitiae et Italiae liberae, et nobis ipsis possent esse presidio, non offendendi cuiusquam ea, sed tuendi et conservandi honoris atque officij mei. Etenim ut commemoremus breviter causas quibus adductus hoc facere coactusque sum nisse potest serenitas tua nos cui in cardinalatu essemus tibi nimium addicto atque coniunctissimo, et vivo Ferdinando Leone maximo fratre meo Patruele, et deinde et mortuo quo vivo fuisse ei obsistere esset, et ea gloria quam tu met optabas, non laboribus, non periculis nrae personae propriae, non impensis pepercisse: Cui te inde divina providentia ad tantum honore vocati fuissemus. Tuique tunc hostes in Italia magnas copias haberet, et si pro pastoralis officij debito ab illis armis abstinendum nobis erat. Tamen ne rationes nostras impeditas relinqueremus, non solum Florentinorum auxilia, sed et sanctae Romanae Ecclesiae copias in tuis subsidijs et castris versari permisimus, nec vero pecunias suppeditari cessavimus, nec antea quidem destitimus quam illud periculum fuit, destituimus ducibus tuis favere et juvare. Postea vero cum hoc pontificij honoris communis in nobis publica persona exposceret, decrevissemusque abesse ab armis et bellis exercitusque et milites nros tuis ita bene constitutis rebus, et non modo non inferioribus, sed superioribus quam etiam hostium tuorum revocavissemus, tamen armis a nobis

1

deportibus neque fidei consilio ducis tui in gallia transeuntis, neq; inde post retrogressis
peculiari auxilio pro rei vrae tenuitate defuimus: Successit ex illo intempestivo in
Gallias transalpinas tuas tremitus celerior et gravior in Italia gallos irruptio: Rege
mā. nris exercitu ducente, ac urbis aplicis: Mediolanū ab illis occupatū. quo
tempore cū tuos tui dū defunctionē illos negotiū ipsum tota posuisset, ac de eis insup
gnē eius erant propria pericula ad mouerent: tibi vero ea in magno et vrae rerum
metu esse mus conuentionibus occurrere coacti fuimus multis periculis quas tu optime
nosti, et quibus vidisti tu profecto, et cognouisti quā nobis esset curae quāq; amicio rei
tuae: Cui nihilominus tibi cuiq; tuis et nris et nobis conuenimus. Haec tu si nosti quae
ad te certe peruenerunt, nihil opus est illius temporis actiones vras comprobare apud te, sin
gulareq; quodda atq; nrum, studiis hactenus tui obstrictos facile enim haec tibi res
ipsa declarauit: Sin aut ut nō cognouisti, ut ablibus esse erit tempusq; videbimus quo
ista exponamus: qui et gallos tremitu in tui regni fines multis malis coercuisti?
et cui si societate illos voluissem? sequi mā. nra nobis premia nō sola proponerent, sed
et essent parata ab instituto nro, nō discessimus plusq; apud nos amicitiae tuae memoria
quā premiū ullū ualuit. Secuta est victoria tua aduersus gallos, quā adepta cum
bis nos sublata contentiō uideret, eiq; iā tunc cupiditatis et potentiae tuae subseruire tibi
uideremur, etiā fortuitis uinculo herere posse: Magnuq; inde boni ciuitati Italiae et tis
totius positū arbitraremur, nō fedus solū fecimus, sed quo tui duces egentes pecunia aleret
et subsistere exercitū possent, eiq; ā nris finib; adducerent, certū illis debitum ducatorū
miliā conditione apposita ut si de federe aliqua dubitatio tibi oriret, ille nobis pecu
niā restituerent: eo federe abste nō plane accepto nec probato, et p̄ emulationes
quorūdā ex ducibus tuis, et in grata consilia boni me principis monitis nō nulla
facta tractare q; cepisset, qui in detrimentū tui status intendi uidebant: Hos q;
illa et consilia audiuissemus, neq; federe a te reiecto essemus, penitus aspernati
gentes, vz. si tu nobis deesses sicut iā deeras ubi posse mus nihil atq; eam fidei
Tamē neq; a uerbis ad facta nullū tentauimus, et uincentē tua in nos duritiē, amore
erga te nro accordamur, te admoneri mandasse, ut duces tuos in Italia quos in manu
nes tue essent, curare de te esse contentos, quo certe officia tibi probare debuimus

esse

esse nob̃ uehementer cum̃ quiet̃ et stabilitat̃ rey tuay, deinde uero maxmo cũ gemitu
et dolore nro atq; Italiæ totius cũ fidem ducest̃ui statũ Mediolani accepisset. atq;
Arcem qua Franc̃ maria residebat circumuallari instituisset, tũ postulante a nob̃ curam
et securitat̃ adeeremus indignitate tanta Italiæ periculo omnib̃ nobis atq; ignotis flagi
tantib̃ paratis qui auxilia conferrent cunctis profecto regib̃ nos amantib̃ cui nõ uidere
mur posse resistere montis gueretis precibusq; illor, cui nos officij mei debitũ Italiæ cala
mitas, et periculũ comune cõmoueret, Tamen aduenient per eos dies dilect̃ filio Cõmen
dator Herrera a te ad nos tractandi causa ut ipse ferebat misso relapsi in pristinã spem
et cupiditat̃ beniuolentiæ tuæ in nob̃ qua quo nõ cunctis deinceps omissis consiliis conspiratio
nibus oblationibusq; cunctor grauiũ omniũ indignatione ut gueretas quas ex nob̃ desertus
conqueribant, ad te denuo confugiendũ desiderauimus, gloriantesq; tibi comparari gloriam
placandi Xm. et moderationis tuæ omnib̃ declarandã meminimus ea conuentionũ capla
qua dictus Herrera attulerat paucis in locis leuiter mutata remisisse ad te compro
bandã, scripsisseq; manu nra tibi quib̃ te per deum misericordiã obsecrantes ut depellere
uelles hãc suspitionẽ, qua de tua cupiditat̃ omnib̃ adhærebat, et perpetuitat̃ ac fructũ
amicitiæ nræ tibi pollicebamur, ut consiliũ fidele dabamus, et quæ potenda erant di
cũ humanitat̃ et beniuolentia absit perbamus, securitat̃ uz. Italiæ duci Mediolanj
si quo pacto erraret clementiã nobis ipsis amore quæ tot nra opera atq; officia erga sem
tia nec aliqua pluuima quæ tibi quotidie a nobis postulanti promptissime semper concedebam.
ex quib̃ tibi cõmodũ atq; honor quotidie accrescebat, quæ admodũ a te accepta et recõpensata
sint in promptu est cognoscere. Primũ omniũ tuor in Italia agentiũ iniquitati et contumeliis
ita fuimus exposiri ut ad nõ dia statim et illor prescripta et cupiditati egissemus de
nra fide et uoluntat̃ obliguremur, nosq; apud te suspitionib̃ similib̃ uexari nõ desi
nerent, nec resistantes quod officiũ nrũm honorq; postularet, uellent nos secũ in oẽ consi
lium quod illis placeret ruere precipites, atq; ubi primũ moderatius atq; circumspectius nos
continerẽmus omniũ preteritor officior ponret gratia, quibus ut profecto fideri multo plus
quã conuenerebat habuimus: Deinde in senensi Ciuitat̃ des nob̃ amicos et beniuolos tanta
tuor acerbitas et iniquitas insectata est, ut exterminata pene omni nobilitate, cedibusq;
multis factis nihil fieret apertius quã eas contumelias et opprobria nobis ipsis impingi:
Cui nos patientia et dissimulatione atq; ut des modestiæ fortes erga te seruaremur, nullũ
aliud remediũ tot iniuriũ nisi a te ipso quesissemus, quod tantũ affuit ut prestaret

ut quotidie peius atq; acerbius illi in clades semiuolos mox et mox debeant grassari?
Frederis aut ipsius tua reiectio, quod nos cu tuis oratorib; et agentib; facultate habentibus iteratis et a dilecto filio Carolo Lanoy vice rege neapolitano nostro bato et ratificato pro firmissimo habebamus, cui eius no tam ratificatio absq; cautio sola expectaret, quid tandē tibi erga nos animi esset abstendis: cui siquid in illo pro te esset id libenter adsciscere, in quo uero aut dignitati aut cōmodo inseruiret id ingrate inuitiq; dimittere, sicut in his que separati stipulata fuerant: spolia vz. terras et loca, sedis apostolice et alia quorūdā repudiatio tua declarauit, qua et ehemtu nō solū pecunias nras et te concendo nō recuperauimus, uerū et contra premissū et fidem data excercitui tui bona pars in sanctā hanc sedē: cui esset finis prope attulit uersata est tantis et tā grauib; inuuis et detrimentis subditor; nrorum, ut crudelitatis et auaritia et innumerabilium sceleru ac inaudite inhumanitatis horribilis tit, et auditu humanis intolleranda cōmemoratio, accessit in eis conditionib; que inter sanctam tuā et Christianissimū in Xpo filiū nrum Francorum regem dominum apud te existentē tractabant, ut de illis uti legati et nūtij aut penitus celarent, aut uix atq; egre cū ipsi studiose inquirerent de leuissimis docerent, et neq; ea que auditu aut cōiectura assequebant ad nos scribere premitterent, quo quidē tempore maximum dabat signū tua et a nob; aliena et fidei nre derogationis uoluntatis. Mittimus innumerabilia alia in quib; nulla unq habita est ratio, nec honoris, nec uoluntatis nre ad illas ipsas tras, quas ad te tam humane, et tā liberaliter scripsimus ita respondēri a te est, ut ubi clementia tua medelam petebam? tu rigore iustitie offerres ita tamē ut nequaq; ex ordine iustitie iudiciariq; serui am pena antecederet ubi eor; que tuc aduersus rationes tuas a tuis tuncibus iactata, et ad nos delata etiam fuerāt: Culpā in quiburdā esse dicebamur; tu quo nos quamodo criminor illos immunes crimine faterēt: quia tibi benigne et large pollicebamur, ea tu tanq; tibi debita et obligata flagitares in quo uero perspicuū indicium exhibit nos abste illudi et pro nihilo haberi, ipsa illa capta Herrere remissa ad te ut comprobarent, cui illi facultas primo concessa uberior esset, quod iam confecta concordia cū regem habebas. tu restrictiora multo q; prius et iniuriosa transmisisti, aperte indicans, nos postremos esse et contemni abste ubi tibi cū alijs amicitia conueniret quibus tot animi tui erga nos nō bene dispositi significationib; animaduertis cū tuū ea tua propria esse uoluntas tuā in nos uoluntati uehementer obsistēre cepimus tue

guorundã ex tuis quod magis credimus periculosa et maligna tuario, tanti tame illos
apud te posse uehementer periculosu intelligeremus, nobis totiq; Italie perfidissimus tu
in studio et amor pacis et pensissemus, pretio solitaq; ira arma patientia inuentes
deo dos actiones nras cogitationesq; ni nro pertinacia in obstendenda Are Mediolani
illusq; ultionis prope diserime nos ad substentandam Italie libertate discernendi q
facta a uerbis prope supremo tempore excitauisset, preserti cu qua animus de tua uolu
tate dubitari posset, nra in hys spania ad deprimenda auctoritata sancte sedis ap:ce
et summi pontificis dignitate infringenda proposita praehmatica edicta dec:ce facultati
et liberali derogantia q nich in regno neapolitano dec:e Rom: feudo similia consecuta
sunt, suspectu tui quoq; regis neapolitani, qui ad nos attinenti electus fuerat apud
dm? regem [illegible] et nouas tecu conuentiones occulta, et a nris ibide agentib
abscondita tractatio fecu in se illud consilium nre auctoritatis deprimende, et amicitie
omnino repudiande, perueniate q in ea opinione sentiam indicaret. Quod confirmauit
nobis et magis dilecti filij ugonis de Roncada ad nos firmande amicitie causa cu am
plis mon: hi ut ferebat missi in regno francie mora tanq; euenthi speculantis, ut si ille
res sibi ex sentia confecte essent, nos ti genitus post haberemur, ac deinde eodem animo
cu duce mediolani potius pacisci contendentis cu quide interea tui in Italia agentes ut
omnia et equa et intra apparerent contra Nos quoq; et sancte Rom: dec:e statum
nrum consilia: parma urbem nram prodictione occulta eripere nobis tentauissent, quos
tot et tantis iniuriis et causis inuitis quide et gementes de te desperare et diffidere
uimus coacti, nostramq; amicitia et beneuolentia q tu totiens repudiasti, multis et
magnis regib adiungere quor optimu in dn:am rempu: et sedem ap:cam animus, si asper
nati essemus nra ia tua et communis pris laude, sed superbi et insolentis nome acqui
sissemus, qd cu esset a nobis iam factum et fides inuice data foedereq; conscripti
cu eis regibus essemus, accessit tui demu itineris lente et tarde confectis dictus ugo
nobis tecum coiunctione et conditiones eas offerens, quas nos cupidi tue amicitie et
ut nos quidem uidebat cu comuni Italie et dn:ri comodo tui et et comodi et honoris
priuatim appetentes tam sepe abstet, tamq; uehementer cu regniissemus, fuimus toties repu
diati ac repulsi, quare nunc accipiendam occasio, et tempus praterire atq; ut imminentis
Italie grauc seruitutis periculi ac uniuersa dn:ri qui in nobis est propulissemus armis
et operatu sedem aplicam munimus compulsi, abhorrenter quide ab ipsa armor trac

tatione sz̄ in̄ nulla alia mia defendendo Justitia et pacis inter ōes equis conditionibus sperando nūc cōgentiss habes ratione mum adtor et consilior: quā iccirco ēmah a nobis tibi explicata est ut iustificemur, nō solū cora deo (cui cm̄ ipse ler cordiū est) sed et coram omnib hominib adtones et nūc eo animo sumus, atq ita cora ēod deo et ut testamur si dex tua ad equitatē et humanitatē inclinare et voluerit nra arma nō solū aduersa tibi uerū et ad ues uer gloriosa progressa fortuna, sin aut in ec cupenda quotidie magis Italia et aliis partib ōis perturbandis, tu nō tā natura tua qua nos probam existimauimus q̄ cupiditati et consiliis thor obsequi perseueraueris, nos neq Justitia neq liberalitati Italie ingrata inuisa quoq tenuitas sedis tutela continet defuturos, nō iustitia et recta animo moturos, nō tā ad offensione tuā (tibi in. ōia semper honesta et prospera optamus) quā ad defensione nr̄am et patrie salutis cōmunisq dignitatis. Quod ut ne nōb nimiū agre et moleste hec ipsa tractantib facere necesse sit, obsecramus te Fili chariss per misera misericordia Dei nr̄i et per spem quā tu de tua virtute tamq futura ōi nomini salutari tuum mentē occupauit ut prouideri uelis quo immoderatis cupiditatib repulsis et aliqd totius pub ōis bono condonando, q̄ ōia ad te trahere conando, et ecclie Italie et ōis cōmoda et pericula tua moderatione sedenit: est enī tibi profecto huius curā onus cōmune nōb cum et ambo adeo in hac sollicitudine pro cōmissis nobis honorib sumus uocati, in quo nos officio et debito nro neq defuimus, neq quanti Justitie patrocinii nobis permisert defuturi sumus: tu uero si quā de tua in pace generale uoluntati possim forebant ueras prudentia et equitatis uires habebant, habes occasionē deplorandi quā sentiebas ōia uere te ex animo sensisse, atq operib verba comprobando singulare optimi principis Laude tibi acquirendi, qui si tam nobis uere amore tuo cupientib in liberando Italia q̄ federatis nris in suis iustis et plenis humanitatis equitatisq petitionibus, satisfacere instituerit, erit id dex tua fame sapientia melius multo accōmodatū et pacis uniuersali securitatiq tam rei tuar q̄ totius ōis magis consentaneum. Datum Romā vtb.

Ja: Sadoletus

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE